

ТАЯМНІЦА СТАРОЙ РАТУШЫ

Гарадское фэнтэзі ў 2-х дзеях

Асобы:

В о й т Г е р в а с і, першы сябра Майстра

Л а ў н і к Х а м а, сябра Майстра

М а г д а л е н а, залаташвейка, прыёмная дачка Гервасія

Ю р а с і к, сын лаўніка Хамы

П ё т р а, вучань Майстра

Э с т э р к а, карчмарка

С е р а ф і м а, гарадская ва р'ятка

К а ц я р ы н к а, гарадскі кат

Ж а л е з н ы В а р т а ў н і к

У с х о д н і Ж а н і х

З а х о д н і Ж а н і х

Г а р а д ж а н е

П а ч в а р ы – п р ы в і д ы

Дзеянне адбываецца ў адным з беларускіх гарадоў за даўнім часам.

*Предивно бысть чудо ... в месте: бываше в ночи тупот,
станяше по улице, яко человеци рищюще беси... Аще кто
вялезяше ис хоромины, хотя видети, у той час уязвен будяше
невидимо од бесов язвою, и с того умираху, и не смяху излазити ис
хором. По семь же начаша в дне являтися на коних, и не бе их
видети самех, но конь их видети копыта; и тако уязвляху люди...*

З усходнеславянскіх летапісаў

Пралог

Ноччу ў гарадской Ратушы. Пакой паседжанняў магістрата. Пасярод пакою вялізны стол. У адным з кутуў пакою запальваецца свечка, асвятляе постаць чалавека ў плашчы з капюшонам. Потым запальваецца свечка ў другім куце, у трэцім, чацвёртым, да стала падыходзяць чатыры постаці ў плашчах, ставяць свечкі на стол і сядаюць за яго, не здымаючы з галоў капюшоны.

Перш чалавек у плашчы (*урачыста*). Сябры, мы сабраліся тут, у зале магістрату, каб заснаваць нашае таёмнае Брацтва Ратушы. Каб служыць роднаму Гораду і заўсёды дапамагаць адзін аднаму. Куды б не закінуў нас лёс, мы будзем памятаць пра нашае Брацтва і ў цяжкую гадзіну прыдзем сябру на паратунак. Клянемся!

Другі чалавек у плашчы. Я, Юрасік, клянуся.

Трэці чалавек у плашчы. Я, Магдалена, клянуся.

Чацвёрты чалавек у плашчы. Я, Эстэрка, клянуся.

Першы чалавек у плашчы. І я, Пётра, клянуся.

Раптам чуваць злавеснае карканне вароны, і пранізлівы віскат пацука. Рэха паўтарае зусім іншыя імёны: “Я, Гервасі, клянуся... Я, Гелена, клянуся... Я, Хама,

клянуся... І я, Францішак, клянуся... ”. Невядома адкуль налятае моцны парыву ветра, усе свечкі разам гаснуць. Чуваць цяжкія крокі па сходах.

Д з я в о ч ы г о л а с у ц е м р ы. Што гэта было? Я баюся!

Х л а п е ч ы г о л а с у ц е м р ы. Сюды ідзе Жалезны Вартаўнік!
Уцякайма!

У цемры адбываецца нейкі рух, потым западае ціша. Адчыняюцца цяжкія дзверы і ў пакой зазірае Ж а л е з н ы В а р т а ў н і к з ліхтаром у руках. Аглядае пусты пакой і, не заўважыўшы нічога падазронага, зачыняе дзверы і сыходзіць.

Дзея першая

З’ява першая

Раніца. На гарадскім пляцы перад Ратушай. Вар’ятка С е р а ф і м а старанна падмятае і без таго чысты пляц.

С е р а ф і м а (*мырмыча*). Бруд вымятаю. Нячыстыя думкі і ўчынкі.
Грахі і правіны чалавечыя.

На пляц выходзіць П ё т р а, разглядаецца навакол.

П ё т р а (*узнёсла*). Вітаю цябе, родны горад! Як даўно не блукаў я па тваіх вузкіх вулках, як даўно не чуў гаманы жыхароў на пляцы!

С е р а ф і м а. Юрлівасць, сквапнасць, хлусню!

П ё т р а (*прыглядаецца да занятку Серафімы*). Дзень добры, кабета.
Навошта ты мяцеш чысты пляц?

С е р а ф і м а. Зайздрасць вымятаю, здраду, пыху! (*Яшчэ больш старанна мяце пляц*).

Пётра *(зразумеўшы, што бачыць перад сабой вар'ятку)*. Бачу, у цябе вялікія планы. *(Вымае з кішэні манетку і падае Серафіме)*. Вазьмі манетку, божае стварэнне. Ты заслужыла за сваю працу.

Серафіма *(іскліва выхоплівае манетку)*. Медны грошык, медны пярсцёнак, жалезны меч!

Пётра *(здзіўлена)*. Адкуль ты ведаеш пра пярсцёнак? *(Міжволі правярае ці пярсцёнак па-ранейшаму ў яго на пальцы)*.

Серафіма. Ты лепш даведайся пра чароўны меч!

Пётра. Які меч?

Серафіма. Медны грошык, медны пярсцёнак, жалезны меч! *(Працягвае сваю працу, не звяртаючы больш увагі на Пётру)*. Бруд вымятаю. Грахі і правіны чалавечыя!

Пётра. Цяжка з табой паразумецца. Што ж, пайду сваёй дарогай. А ты, як скончыш працу, прыходзь у карчму Самуіла Якубовіча. Там цябе і за медны грошык пакормяць.

Пётра знікае ў адной з вулак. Серафіма працягвае сваю працу. Неўзабаве з Ратушы выходзіць цэлая працэсія: вайт Гервасі, лаўнік Хама, пісар Юрасік, Усходні і Заходні Жаніхі. Апошнімі выходзяць Жалезны Вартаўнік і кат Кацярынка, якія займаюць месцы паабাপал ўвахода ў Ратушу.

Гервасі *(звяртаецца да жаніхоў)*. Яшчэ раз вітаю вас у нашым цудоўным горадзе, шаноўныя госці. *(У адказ на яго словы жаніхі кланяюцца)*. З сябрамі магістрату вы ўжо знаёмыя: лаўнік Хама і ягоны сын Юрасік, галоўны пісар. *(Хама і Юрасік кланяюцца)*. Вельмі здольны малады чалавек, робіць бліскучую кар'еру. Дарэчы, ён ваш канкурэнт – таксама прэтэндэнт на руку маёй дачкі Магдалены. *(Пры вайтавых словах твар Юрасіка змрачнее)*.

З а х о д н і Ж а н і х (*недабразычліва зірнуўшы на Юрасіка*). Але, спадзяюся, пане Войт, мясцовыя кандыдаты не будуць у прывеліяваным становішчы перад замежнымі?

Г е р в а с і (*лагодна ўсміхаецца*). Ну што вы, мы старанна выконваем заветы Майстра Францішка, які збудаваў наш горад. А пільнуе парадку ў горадзе Жалезны Вартаўнік. Яго таксама стварыў Майстра.

Жаніхі з павагай разглядаюць вялізнага Жалезнага Вартаўніка. У гэты час паміж Лаўнікамі і Юрасікамі завязваецца паўшэптам зацятая спрэчка.

Г е р в а с і. Таму ў нашым горадзе амаль няма злачынцаў. (*Кінуўшы незадаволены погляд на Лаўніка з Юрасікамі*). Калі ж нехта асмельваецца парушыць закон – трапляе ў рукі ката, нашай мілай Кацярынкі.

Кат Кацярынка прыязна ўсміхаецца жаніхам.

У с х о д н і Ж а н і х (*недаверліва*). Жанчына – кат?

Г е р в а с і. У нас суворыя законы, але гуманныя адносіны да асуджаных. Прыняць смерць з рук жанчыны не так страшна.

У с х о д н і Ж а н і х. І як яна спраўляецца са сваімі абавязкамі?

Г е р в а с і. Цудоўна. Дарэчы, меч у Кацярынкі незвычайны. Таксама вынаходніцтва Майстра. Ён загадзя пазнае чалавека, якому наканавана скончыць жыццё на пласе і чырванее пры яго набліжэнні. Хочаце паспрабаваць?

Кацярынка бярэцца за рукаць мяча.

З а х о д н і Ж а н і х (*наспешліва*). Дзякуй, іншым разам.

Г е р в а с і. Наш горад славіцца многімі магічнымі рэчамі: цудоўным Звонам на Ратушы, які прадвешчае наступленне ворага, самстрэльнай

Гарматай на гарадскіх сценах, якая адна можа выйграць бітву з цэлым войскам, чароўным Барометрам, які не толькі прадказвае надвор'е, але і дазваляе змяняць яго... І ўсе гэтыя рэчы прыдумаў адзін чалавек, які ўзвёў і сам горад – Майстра Францішак. (*Уздыхае, вымае з кішэні хустачку і змахвае са шчакі слязу*). Мой лепшы сябар, які трагічна загінуў у пажары, што здарыўся ў Ратушы некалькі гадоў таму. Разам з ім загінула ягоная каханая, мастачка Гелена.

У с х о д н і Ж а н і х (*спачувальна*). Мы чулі пра Майстра і пра яго трагічную смерць.

Х а м а (*да Юрасіка, злосна*). Я яму пра абразы, а ён мне пра гарбузы!!!

Г е р в а с і (*кідае позірк на Лаўніка*). Францішак быў таксама сябрам лаўніка Хамы...

Х а м а (*спыняе спрэчку з Юрасікам і пацвярджае*). Так, ён быў маім сябрам.

Г е р в а с і. І цяпер мы разам працягваем справу Майстра і служым, як можам, гораду, які ён стварыў.

З а х о д н і Ж а н і х (*нецярыліва*). Спачуваем вашай страце, але мы хацелі б хутчэй пабачыць нявесту, чароўную залаташвейку Магдалену.

Х а м а (*недабразычліва*). Цікаўнай Амілі хвост прышчамілі!

З а х о д н і Ж а н і х Што?

Х а м а Ды не, нічога. Гэта я сам на сам.

Г е р в а с і (*з дакорам паглядзеўшы на Хаму, лагодным голасам*). Разумею вашу нецярылівасць. Сярод усіх цудаў нашага горада самы незвычайны – залаташвейка Магдалена. Габелены, якія яна робіць, славяцца па ўсім свеце і каштуюць маёнтка.

У гэты час вар'ятка Серафіма зноў набліжаецца да цэнтра пляца і зацята мяце брук проста пад нагамі войта.

С е р а ф і м а. Бруд, смецце, пыл!

Г е р в а с і (*незадаволена*). Забярыце адсюль гэтую дзівачку.

Х а м а (*шыпіць на Серафіму*). Апісік!

Г е р в а с і (*тлумачыць жаніхам*). Наша гарадская вар'ятка Серафіма. Бяскрыўднае стварэнне, але часам надакучлівае.

Кацярынка падыходзіць да Серафімы і, далікатна абняўшы яе, адводзіць у бок Ратушы. Ubачыўшы ля ўваходу ў Ратушу Жалезнага Вартаўніка, Серафіма кідае мятлу, вымае анучку і пачынае старанна праціраць латы Жалезнага Вартаўніка. Той цярпліва зносіць працэдуру.

З а х о д н і Ж а н і х. А гэта праўда, што ўзоры на габеленах Магдалены з цягам часу змяняецца?

Г е р в а с і. Праўда.

У с х о д н і Ж а н і х. І што такі габелен прадказвае будучыню чалавека, якому нележыць?

В о й т. Так. Магдалена – дачка майстра Францішка і мастачкі Гелены, цудоўныя фрэскі якой упрыгожваюць наш галоўны храм. Не дзіўна, што ў таленавітых бацькоў нарадзілася такая здольная дачка і яе творы маюць чароўныя ўласцівасці.

У с х о д н і Ж а н і х. Нам не церпіцца пазнаёміцца з Магдаленай!

З а х о д н і Ж а н і х. І пабачыць яе чароўныя габелены!

Г е р в а с і. Як апякун Магдалены і войт, я павінен сачыць, каб усе жаніхі мелі роўныя шанцы. Да заўтрашняга выпрабавання вы можаце пабачыць Магдалену толькі ў акне.

Х а м а. Каб не здарылася якога ашуканства!

У с х о д н і Ж а н і х (*разважліва*). Гэта справядліва.

З а х о д н і Ж а н і х. Хоць і не гасцінна.

Войт падводзіць гасцей да багатага дома побач з ратушай.

Г е р в а с і. Магдалена!

Акно на другім паверсе расчыняецца і паказваецца постаць М а г д а л е н ы.

М а г д а л е н а. Вы клікалі мяне, пане?

Г е р в а с і. Прывітайся з нашымі гасцямі! (*Паказвае на жаніхоў*).

Жаніхі галантна кланяюцца Магдалене, тая ветліва, але стрымана адказвае кіўком галавы. Акно зачыняецца, постаць Магдалены знікае.

Г е р в а с і (*да жаніхоў*). Ну што скажаце, шаноўныя кандыдаты?

У с х о д н і Ж а н і х. Я ў захапленні!

З а х о д н і Ж а н і х. Ваша прыёмная дачка не толькі таленавітая, але і незвычайна прыгожая!

Г е р в а с і. Цяпер вы разумееце, чаму вымаганні да жаніхоў такія суровыя. Зрэшты, каб не бяда, якая напаткала наш горад, я не спяшаўся б выдаваць Магдалену замуж.

З а х о д н і Ж а н і х (*з'едліва ўбок*). Вядома, продаж чароўных габеленаў прыносіць гораду фартуну.

У с х о д н і Ж а н і х. Пра якую бяду кажа пан войт і якое выпрабаванне нас чакае?

Г е р в а с і (*заклапочана*). Неўзабаве пасля смерці Майстра ў нашым горадзе па начах пачалі з'яўляцца жахлівыя пачвары і хапаць людзей. Цяпер, калі сцямнее на вуліцу адважваецца выходзіць толькі Жалезны Вартаўнік. Але як на бяду ён пачвар-прывідаў чамусьці не бачыць, і тыя таксама яго абыходзяць. Той, хто вызваліць наш горад ад пачвар, атрымае ва ўзнагароду руку Магдалены.

У с х о д н і Ж а н і х. Я перамагу пачвар-прывідаў!

З а х о д н і Ж а н і х. Гэта мы яшчэ пабачым, хто іх пераможа.

Г е р в а с і. Выпрабаванне адбудзецца ў сваім часе, а пакуль што пісар Юрасік праводзіць вас у карчму і пачастуе мясцовымі стравамі.

Жаніхі ў суправаджэнні Юрасіка сыходзяць. Войт робіць знак Кацярынцы і Жалезнаму Вартаўніку, тые знікаюць у Ратушы. Серафіма зноў бярэцца за мятлу.

Г е р в а с і *(да Хамы)*. Што скажаш, Хама? Які жаніх табе больш даспадобы?

Х а м а *(паціскае плячыма)*. Чэрці адной шэрсці. Абы выратавалі нас з бяды.

Г е р в а с і. Так, але перамагчы павінен мясцовы кандыдат – твой сын. Мы не аддамо Магдалену чужынцу.

Х а м а *(чухае патыліцу)*. З мясцовым кандыдатам няпростая справа, Гервасі...

Г е р в а с і *(гнеўна)*. Што такое?

Нечакана вяртаецца Юрасік. Падбягае да войта з лаўнікам, выпальвае тое, што хацеў сказаць, і, спалоханы сваёй смеласцю, уцякае.

Ю р а с і к. Я не буду сватацца да Магдалены! Я кахаю іншую дзяўчыну! *(Знікае)*.

Х а м а. Ну вось!

Г е р в а с і *(да Хамы)*. Якую іншую дзяўчыну? Што ён вярзе?

Х а м а. Карчмарку Эстэрку. Дачку Самуіла Якубовіча. *(Разводзіць рукі)*. Не ведаю, што і рабіць.

Г е р в а с і *(пасля доўгай паўзы)*. Павінен перамагчы мясцовы кандыдат. Курьцу, якая нясе залатыя яйкі, не аддаюць у чужыя рукі. А з карчмаркай мы сабе парадзім.

Х а м а. Твае словы – ды богу ў вушы, Гервасі.

С е р а ф і м а (*наблізіўшыся да размоўцаў, распавядае сама сабе*).
Даў Бог тым людзям найпрыгажэйшы край на зямлі: зялёныя лясы, сінія
рэкі і азёры, блакітнае неба над галавой. А каб не адчувалі сябе як у раі,
даў ім Бог найгоршае ў свеце начальства. (*Ціха смяецца*).

Х а м а (*да Гервасія*). Ты чуеш, што яна вярзе?

Г е р в а с і (*назірае, як Серафіма мяце пляц*). Чую, Хама.

Х а м а. Можа, яна толькі ўдае вар'ятку? Мо трэба яе... (*Праводзіць
рабром далоні па шыі*).

Г е р в а с і. Грэх пакрыўдзіць бажавольную. У нас ёсць больш
пільныя справы. Як ты казаў завуць тую карчмарку?

Х а м а. Эстэрка. (*Змрочна*). Чортава насенне! Як заваражыла
хлопца.

Г е р в а с і. Здаецца, я ведаю, як ад яе пазбыцца. Хадзем, дружа.
(*Сыходзяць*).

З'ява другая

У карчме Э с т э р к і. Прыгажуня-гаспадыня завіхаецца ля печы. За сталамі
пакуль нікога няма. Уваходзіць П ё т р а, акідае карчму ўважлівым позіркам.

П ё т р а (*жартаўліва*). Што за абскурная гаспода! Напэўна,
найгоршая карчма ў месце!

Э с т э р к а (*абражаная*). Ой-вэй! Які поц¹ такое сказаў? Не
падабаецца – ідзі сабе ў іншую!

П ё т р а (*весела*). А я думаў, мне тут заўсёды радыя.

Э с т э р к а (*пазнаўшы, усплёсквае рукамі*). Пётра! Ах ты, валацуга!

П ё т р а. Ён самы! Вітаю цябе, Эстэрка!

¹ З ідыш – чужы, прыхадзень.

Эстэрка кідаецца да Пётры, яны радасна абдымаюцца.

Пётра (*азіраецца*). А дзе твой бацька, стары хітрун Самуіл?

Эстэрка. Бацька памёр, цяпер я тут гаспадыня. Але, не ведаю, як надоўга. Магістрат хоча адабраць у мяне карчму.

Пётра. За што?

Эстэрка. Любяць людзі лічыць чужыя грошы... Пасля гібелі Майстра Францішка у горадзе адбываюцца нядобрыя рэчы. Удзень рэдка пачуеш смех на гарадскім пляцы. Ноччу па вуліцах гойсаюць жахлівыя пачвары. Уладу ў магістраце захапілі... (*Заціскае сабе рот і спалохана азіраецца*).

У карчму ўваходзіць кат Кацярынка.

Кацярынка (да Эстэркі). Прывітанне, сяброўка!

Эстэрка. Добра дзень, Кацярынка! Табе як заўсёды?

Кацярынка. Як заўсёды.

Кацярынка сядзе за вольны столік. Эстэрка ставіць перад бутэльку і кубак, налівае пітво. Кацярынка засяроджана п'е.

Пётра. Відаць таму вы і паклікалі мяне на дапамогу.

Эстэрка (*здзіўлена*). Паклікалі на дапамогу?

Пётра (*заўважыўшы разгубленасць на твары Эстэркі*). Значыць, гэта не ты? Можа, Юрасік? Ці... Магдалена?

Эстэрка. Нам усім цябе бракавала, але мы не ведалі, дзе цябе шукаць.

Пётра. Як не ведалі? А чароўныя пярсцёнкі? (*Паказвае медны пярсцёнак на пальцы левай рукі*). А наша Брацтва Ратушы?

Э с т э р к а. Я думала, гэта толькі дзіцячыя гульні. А мы ўжо выраслі і неўзабаве адна з нас надзене на палец залаты пярсцёнак. Шлюбны.

П ё т р а. Ты? Віншую, Эстэрка! (*Жартаўліва*). А жаніх, напэўна, Юрасік?

Э с т э р к а. Каб жа так. (*Спачувальна паглядзеўшы на Пётру*). Магдалена рыхтуецца да шлюбу.

П ё т р а. Магдалена выходзіць замуж? (*Пасля доўга паўзы*). А хто жаніх?

Э с т э р к а. Пакуль невядома. Але адзін з кандыдатаў – Юрасік.

П ё т р а (*гнеўна*). Юрасік!

У карчму ўваходзяць Ж а н і х і ў суправаджэнні Ю р а с і к а. Ubачыўшы Юрасіка, Пётра адварочваецца, каб яго не пазналі.

Ю р а с і к. Эстэрка, прымай шаноўных гасцей!

Э с т э р к а. Хто такія?

Ю р а с і к. Жаніхі Магдалены!

Э с т э р к а. Ты сябе маеш на ўвазе?

Ю р а с і к (*падыходзіць бліжэй да Эстэркі*). А ты раўнуеш, любая?

П ё т р а (*разяварочваецца да Юрасіка і хапае яго за грудкі*). Ах ты, гад! Душу з цябе вытрасу!

Ю р а с і к (*здзіўлена*). Пётра?!

Э с т э р к а. Думаю, вам ёсць пра што пагаварыць. (*Ідзе да гасцей*).

У с х о д н і Ж а н і х. Пане Юрасік, нейкія праблемы?

З а х о д н і Ж а н і х (*ваяўніча*). Можам дапамагчы.

Э с т э р к а. Не звяртайце на іх увагі: сустрэліся двое сяброў. Чаго жадаеце, шаноўныя гасцейкі?

У с х о д н і Ж а н і х. Найлепшую ежу і пітво!

Э с т э р к а. Прапаную фірмовыя стравы: “Вэнджаны селядзец на грамаду” і “Смажаная курыцы сам на сам”.

У с х о д н і Ж а н і х *(здзіўлена)*. Чаму такія дзіўныя назвы?

Э с т э р к а. Бо аднаго селядца можна падзяліць і на дзесяцёх едакоў, а курыцу лепш есці удвох: ты і курыца.

З а х о д н і Ж а н і х *(рагоча)*. Выдатна! *(Прыглядаецца да Эстэркі)*. Я бачу, у вашым горадзе не толькі залаташвейкі прыгожыя, але і карчмаркі не горшыя.

Э с т э р к а *(гулліва, каб адцягнуць увагу жаніхоў ад Пётры і Юрасіка)*. А я бачу, пана цікавяць не стравы, а іншыя прысмакі?

З а х о д н і Ж а н і х. Але спачатку – ежа і пітво, а потым – мілосныя забавы!

Э с т э р к а. У кожнага кавалера свае манеры!

У с х о д н і Ж а н і х *(важна)*. Я стаўлю жаночую прыгажосць вышэй за кулінарыю.

З а х о д н і Ж а н і х *(з усмешкай)*. Прыгажосць мінае, а мастацтва кулінарыі – вечнае!

Э с т э р к а *(завіхаецца ля гасцей)*. Ой-вэй! Як з вамі цікава, панове!

У с х о д н і Ж а н і х *(з'едліва)*. А, можа, калега пасватаецца да карчмаркі і саступіць мне залаташвейку?

У с х о д н і Ж а н і х. Навошта адразу сватацца? Я аматар чыстага каханьня, якое вышэй за шлюб. *(Пры гэтых словах спрабуе абняць Эстэрку, але тая спрытна вызваляецца з яго абдымкаў)*.

Пакуль Эстэрка завіхаецца ля гасцей, Юрасік з Пётрам высвятляюць адносіны.

Ю р а с і к. Пусці, чарцяка, задушыш!

П ё т р а. Ты сватаешся да Магдалены?

Ю р а с і к. Навошта, калі яна па табе сохне?

П ё т р а *(адпускае Юрасіка)*. Па мне?

Ю р а с і к. А нібы ты не ведаў? Вось толькі ці даруе яна табе? Ты дзе бадзяўся, Пётра?

П ё т р а (*няўцямна*). Ну, разумееш... Хацелася пабачыць свет, нечаму навучыцца. І зразумець, што дома усёроўна лепш.

Ю р а с і к. Як я рады, што ты вярнуўся! Жыве Брацтва Ратушы!

П ё т р а. Жыве!

Ю р а с і к. Пачакай, пайду ўрэжу таму хлысту, што ўвіваецца ля маёй Эстэркі.

П ё т р а (*спыняе сябра*). Эстэрка не з пужлівых і без цябе справіцца. Раскажы, што адбываецца ў горадзе.

Ю р а с і к. Дрэнные рэчы адбываюцца, Пётра. Пасля смерці Майстра войтам стаў Гервасі, дапамагае яму мой бацька Хама, а дакладней ва ўсім яго слухаецца. Адчуваю, што менавіта Гервасі прыдумаў ажаніць мяне з Магдаленай...

П ё т р а (*гнеўна*). Дык ты ўсё-ткі жэнішся з Магдаленай? (*Зноў хапае Юрасіка загрудкі*). А ну, растлумач!

У карчме нечакана з'яўляецца М а г д а л е н а, бачыць Пётру і Юрасіка і накіроўваецца проста да іх.

Ю р а с і к (*убачыўшы Магдалену*). А няхай яна сама табе ўсё растлумачыць. (*Вызвляецца, весела*). Мы пра цыганку, а яна на ганку!

П ё т р а (*уражаны*). Магдалена!

Магдалена падыходзіць да Пётры і дае яму гулкую аплявуху.

Ю р а с і к (*направіўшы кашулю, ускудлачаную Пётрам*). Заслужыў. Я думаю, вам ёсць пра што пагаварыць. (*Адыходзіць да Эстэркі, шэпчацца з ёй, пашчытвае дзяўчыну за бок*).

П ё т р а (*накорліва*). За што?

Магдалена. Бо ты знік. *(Нечакана горача цалуе Пётру)*.

Пётра *(уражаны)*. А пацалунак?

Магдалена. Бо ты вярнуўся.

Заходні Жаніх з расчараваннем глядзіць як Эстэрка мілуецца з Юрасікам.
Усходні Жаніх тым часам назірае сцэнку паміж Пётрам і Магдаленай.

Усходні Жаніх *(да Заходняга)*. Куды пан утаропіўся?

Заходні Жаніх. З жалем канстатую, што сэрцам прыгожай карчмаркі ужо завалодаў пан Юрасік.

Усходні Жаніх. Раю ўважліва паглядзець у іншы бок.

Заходні Жаніх *(убачыўшы Магдалену)*. Дык гэта ж наша пенкная залаташвейка!

Усходні Жаніх. Нам, жаніхам, яе паказваюць у вакне. А для мясцовых яна цалкам даступная.

Заходні Жаніх *(абурана)*. А войт казаў пра роўныя ўмовы для ўсіх кандыдатаў!

Тым часам Пётра з Магдаленай працягваюць размову.

Магдалена *(да Пётры)*. Як я рада бачыць цябе...

Пётра. Ты паклікала мяне, і я вярнуўся.

Магдалена. Вярнуўся таму, што мы належым да дзіцячага Брацтва Ратушы і носім медныя пярсцёнкі?

Пётра. Вярнуўся таму, што я кахаю цябе, Магдалена.

Магдалена. Але чаму тады ты раптоўна з'ехаў?

Пётра. Па той самай прычыне. Зразумеў, што мы ўжо не дзеці і...

Магдалена. І?

Пётра. І спалохаўся свайго пачуцця. Ведаеш, у дзяцінстве не важна было, якой мы веры, хто нашыя бацькі, хто з нас бедны, хто заможны. А ў дарослым свеце...

Магдалена. Для мяне і ў дарослым свеце гэта неважна.

Пётра. І ўсё ж. Ты – дачка Майстра Францішка, з дзяцінства тчэш чароўныя габелены, а хто такі я, што я ўмею? Просты вучань славутага майстра.

Магдалена. Любімы вучань! І мой каханы! (Зноў цалуе Пётру).

Заходні Жаніх (*не вытрымаўшы, узнімаецца з-за стала*). Гэй, нахабнік! А ну, адыдзі ад нашай нявесты!

Усходні Жаніх (*таксама ўзнімаецца на ногі*). Пані Магдалена паводзіць сябе непрыстойна.

Пётра. Забяры свае словы назад, прыхадзень! (*Набліжаецца да жаніхоў з пагрозлівым выглядам*).

Юрасік (*далучаецца да сябра*). Што, панове: ласыя на чужыя кілбасы? Мы прымусім вас шанаваць мясцовых дзяўчат!

Усходні Жаніх. Трэба даць навучку гэтым тыбульцам! (*Да Заходняга Жаніха*). Як Вы лічыце, калега?

Заходні Жаніх. Цалкам з вамі згодны, васпане! Зладзім гэтым гарластым пеўням Вальпургіеву ноч!

Пётра. Тут вам не Парыж!

Юрасік. У сваім гародзе певень роўны ваяводзе!

Магдалена (*спрабуе ўсіх супакоіць*). Пётра, Юрасік, не трэба!

Эстэрка (*з жахам*). Толькі не ў маёй карчме! За такі кіпеш² у мяне адбяруць ліцэнзію!

² З ідыш – беспарадак.

Нечакана ў дзвярах карчмы з'яўляюцца лаўнік *Х а м а і Ж а л е з н ы В а р т а ў*
н і к.

Х а м а (загадным голасам). Усім стаяць! Слухайце загад магістрата:
карчма зачыняецца!

Э с т э р к а. А не казалася я? (*З горыччу*). П'яніца памёр, а гора ў
карчмара.

Ю р а с і к. За што?

Х а м а. Карчмарка *Эстэрка Якубовіч* абвінавачваецца ў чараўніцтве і
у тым, што наслала на горад начных пачвар-прывідаў! У вязніцу яе!

М а г д а л е н а (не верыць сваім вушам). Вы што: блёкату аб'еліся?

Ю р а с і к (зразумеўшы, адкуль дзьме вецер). Гэта не блёкат, яны
сур'ёзна. Уцякай, *Эстэрка*!

П ё т р а. Бяжы, мы іх затрымаем!

Эстэрка спрабуе ўцякаць, але кат *Кацярынка* спрытна ўсхопліваецца з-за стала і
хапае яе.

К а ц я р ы н к а. Хадзем у вязніцу, сяброўка. Як у нас кажуць:
паступіў на службу, забывай пра дружбу.

Юрасік і Пётра кідаюцца да *Кацярынкі*, але дарогу ім заступае *Жалезны*
Вартаўнік.

М а г д а л е н а. Пусціце яе, нягоднікі!

Ю р а с і к (да Хамы). Бацька, яна не вінаватая, клянуся!

Х а м а. Разбярэмся.

Ю р а с і к. Гэта ўсё вашыя інтрыгі! Я ведаю, адкуль ногі растуць у
гэтай справы!

Х а м а. Пагавары мне, смаркач!

У карчму ўваходзіць вайт Гервасі, уважліва аглядае прысутных.

Г е р в а с і *(да жаніхоў)*. Смачна есці, дарагія госцейкі!

У с х о д н і Ж а н і х. Пане вайт, мы абураныя! Вашая дачка швэндаецца па корчмах і мілуецца з рознымі абарванцамі!

Г е р в а с і *(разводзіць рукамі)*. Недахопы школьнага выхавання.

З а х о д н і Ж а н і х. А меліся быць роўныя ўмовы для ўсіх кандыдатаў!

Г е р в а с і. Меліся і будуць. *(Да Пётры)*. Вітаю, Пётра! Я рады, што лепшы вучань Майстра вярнуўся ў родны горад. *(Да Магдалены)*. А ты ідзі дадому, дачка.

М а г д а л е н а. Я нікуды не пайду, пакуль не вызваляць Эстэрку!

П ё т р а. Адпусціце яе, яна не чараўніца!

Ю р а с і к. Гэта паклёп і інтрыгі!

Г е р в а с і. А ну, ціха!!! Слухайце загад магістрата! Той, хто вызваліць наш горад ад начных пачвар-прывідаў атрымае ва ўзнагароду руку маёй прыёмнай дачкі, залаташвейкі Магдалены! Выпрабаванне адбудзецца сёння ноччу. Што датычыцца Эстэркі, яна будзе чакаць у вязніцы справядлівага суда.

З'ява трэцяя

У вязніцы на вежы Ратушы. Сумная Э с т э р к а сядзіць на грудзе саломы, што прыкрывае каменную падлогу. Над ёй схілілася К а ц я р ы н к а з місай поліўкі ў руках.

К а ц я р ы н к а. З'еш, сяброўка. Стравы ў вязніцы не такія смачныя, як у тваёй карчме, але чым багатая, тым і радыя.

Э с т э р к а. Дзякуй за гасціннасць. Што са мной будзе?

К а ц я р ы н к а. Паводле даўняй традыцыі табе звяжучь рукі-ногі і кінуць у раку. Калі патонеш – значыць, невінаватая. Калі выплынеш – значыць, чараўніца, і цябе спаляць на вогнішчы.

Э с т э р к а. Ты гэта сур'ёзна?

К а ц я р ы н к а. Але я рада, што мне не давядзецца сячы табе галаву.

Э с т э р к а. Слушна казаў мой бацька: куды б камень не падаў, а патрапіць ў іудзея.

К а ц я р ы н к а (*вінавата*). Ты не крыўдуй на мяне, такая ў мяне служба. Думаеш, я хацела быць катам? Але ж ты ведаеш як у нашым горадзе цяжка з працай. Муж мой памёр, сыны яшчэ малыя. Не аддаваць жа прыбыткавае месца ў чужыя рукі?

Э с т э р к а. Я таксама не хацела аддаваць бацькаву карчму ў чужыя рукі. Але нехта з магістрату паквапіўся на ласы кавалак.

К а ц я р ы н к а. Эх, сяброўка, ты не пра карчму думай, а як vyrатаваць жыццё... (*Нешта ўспомніўшы*). А хочаш, раскажу табе прафесійны анекдот? Вяртаецца кат дадому і прыносіць з сабой вялізны мех. Там нехта шавеліцца, енчыць. Дзеці ката падб'ягаюць да меха, пытаюцца: татачка, што там? А кат адказвае: гэта я падпрацоўку дадому ўзяў. (*Смяецца*).

Э с т э р к а. Зусім не смешна.

К а ц я р ы н к а (*яшчэ больш вінавата*). Ну, прабач.

У дзверы вязніцы нехта настойліва грукае.

К а ц я р ы н к а (*здзіўлена*). Каго яшчэ чорт прынёс?

Кацярынка выходзіць з вязніцы, а праз нейкі час вяртаецца ў суправаджэнні Ю р а с і к а.

К а ц я р ы н к а. Кавалер да цябе, карчмарка. З паперай ад пана лаўніка!

Э с т э р к а *(радасна)*. Юрасік!

Ю р а с і к. Эстэрка! *(Да Кацярынкi)*. Што стаіш, ідзі адсюль!

К а ц я р ы н к а. Фу, які грубіян! Увесь у бацьку. *(Сыходзіць)*.

Ю р а с і к *(дапамагае Эстэрцы ўзняцца на ногі)*. Я прыйшоў цябе вызваліць, Эстэрка!

Э с т э р к а. Дзякуй, любы! Але якім цудам?

Ю р а с і к. Я пайшоў да бацькі, да войта і яны абяцалі дараваць табе жыццё, калі я... *(Замаўкае)*.

Э с т э р к а *(устрывожана)*. Калі ты што?

Ю р а с і к *(апусціўшы галаву)*. Калі я ажанюся з Магдаленай.

Э с т э р к а *(гнеўна)*. І ты пагадзіўся?

Ю р а с і к *(змрочна)*. Я гатовы на ўсё, каб выратаваць цябе ад смерці.

Э с т э р к а. А я лепш памру, чым здраджу свайму каханню. Ідзі прэч, здраднік. *(Сядае на салому)*.

Ю р а с і к. Эстэрка!

Дзверы вязніцы з грукатам адчыняюцца, Юрасік паспявае схвацца за дзверы. На парозе паказваецца Кацярынка ў суправаджэнні М а г д а л е н ы. Кацярынка трымае ў руках пляшку віна.

К а ц я р ы н к а. Яшчэ адзін наведвальнік да цябе. І не з нейкай там паперкай, а з пляшкай мальвазіі для Кацярынкi! *(Паказвае пляшку)*. Толькі нядоўга, дзяўчаты, не хачу з-за вас страціць працу. *(Знікае за дзвярыма)*.

М а г д а л е н а. Эстэрка, я прыйшла цябе вызваліць!

Э с т э р к а *(недабразычліва)*. І што ты паабяцала за гэта зрабіць?

М а г д а л е н а. Не разумею.

Э с т э р к а (*з крыўдай у голасе*). Не чакала ад вас з Юрасікам такой падставы.

М а г д а л е н а. Ды пра што ты?! (*Сярдзіта тупае нагой*). Хуценька скідай сваё адзенне і бяры маё. (*Пачынае распранацца*). Кацярынка, выпіўшы мальвазіі, не заўважыць падмены. Ты выйдзеш на волю, а мне яны нічога не зрабяць.

Э с т э р к а (*ускоквае на ногі*). Прабач, Магдалена, я было падумала... Пачакай, не распранайся, мы тут не адны!

Магдалена азіраецца, Юрасік выходзіць з ценю.

М а г д а л е н а. Ой! (*Закрываецца адзеннем*).

Ю р а с і к (*да Эстэркі*). Спадзяюся, варыянт Магдалены для цябе прымальны?

Э с т э р к а. Але куды я пайду?

М а г д а л е н а. Табе трэба ўцякаць з горада, Эстэрка.

Э с т э р к а. І аддаць ім карчму? Не!

Ю р а с і к. Цябе чакае смерць, дурніца!

Э с т э р к а. Аддаць ім цябе? Ніколі!

Ю р а с і к. Я пакіну горад разам з табой, Эстэрка.

Э с т э р к а (*рашуча*). Мае продкі спакон вякоў аднекуль уцякалі. А я не буду!

Ю р а с і к. Ага, сядзі ў будзе і чакай, што будзе!

Э с т э р к а (*рашуча*). Буду чакаць суда. Няхай мяне апраўдаюць альбо заб'юць.

У гэты час дзверы вязніцы адчыняюцца і паказваецца галава П ё т р ы.

П ё т р а (*не заўважыўшы Магдалены і Юрасіка, шэптам*). Эстэрка, я прыйшоў цябе вызваліць!

Эстэрка, Магдалена і Юрасік міжволі выбухаюць смехам.

Пётра (*убачыўшы сяброў*). Ну так, я прыйшоў апошні. (*Усміхаецца*). Думаю як мне трапіць у вязніцу: ці падмануць Кацярынку ці падкупіць? А яна сабе спіць з пляшкай віна ў руках.

Юрасік. Так, Магдалена парупілася.

Пётра. Значыць, усё Брацтва Ратушы ў зборы.

Эстэрка. Дзякуй вам, сябры!

Юрасік. Мы прапануем Эстэрцы выратаванне, а яна адмаўляецца.

Магдалена. Пётра, скажы ёй, можа цябе яна паслухае!

Пётра. Што такое, Эстэрка?

Эстэрка. Я не хачу ўцякаць як злачынца з роднага горада, не хачу пакідаць каханага чалавека.

Юрасік. Каханы чалавек гатовы ўцякаць разам з табой, хаця таксама любіць свой горад. Карчму сваю яна не хоча пакідаць.

Эстэрка. Няхай сабе так. Але чаму мы павінны саступаць нейкім мязротнікам? Як жа нашае Брацтва, нашая клятва? Для чаго мы кляліся, што будзем прыходзіць на дапамогу адзін аднаму, калі нехта з нас трапіць у бяду.

Юрасік (*не вытрымлівае*). Цьфу ты! Якая дзеўка, такая ў яе і прыпеўка!

Пётра. А ты што скажаш, Магдалена?

Магдалена (*задумліва*). Я баюся за Эстэрку. Але я згодная з ёй: супраць няпраўды трэба змагацца.

Пётра. Я рады, што нашыя думкі супадаюць. Я вырашыў...

Нечакана дзверы вязніцы адчыняюцца і на парозе паказваецца сонная, незадаволеная Кацярынка.

К а ц я р ы н к а. Што за гармідар? *(Са здзіўленнем бачыць чатырох чалавек у вязніцы)*. А Божачкі, колькі ж вас тут?

Пётра з Юрасікам як па камандзе хапаюць Кацярынку за рукі і ўцягваюць у вязніцу. Магдалена выхоплівае з ножнаў на пасе ў Кацярынкі меч. Эстэрка спрытна здымае з сябе пас і падае хлопцам, тыя звязваюць пасам Кацярынцы рукі.

Пётра *(да Кацярынкі)*. Будзеш сядзець ціха -- нічога кепскага не здарыцца.

К а ц я р ы н к а *(жаласліва)*. Я страчу працу!

Ю р а с і к *(да Кацярынкі)*. Затое твае дзеці не страцяць маці. *(Да Пётры)*. Дык што ты вырашыў, Пётра?

Пётра. Я іду змагацца з начнымі пачварамі, каб атрымаць руку Магдалены. Калі я выратую горад ад прывідаў, я запатрабую вызваліць Эстэрку. Ты, Магдалена, вяртайся дадому і сачы за войтам. Ты, Юрасік, -- за лаўнікам. А ты, Эстэрка...

Эстэрка. А я застануся ў вязніцы сачыць за Кацярынкай. Буду распавядаць ёй прафесійныя анекдоты -- пра карчмароў. *(Да Кацярынкі, з усмешкай)*. Ты згодная, сяброўка?

К а ц я р ы н к а. А што застаецца рабіць?

Пётра *(да Эстэркі)*. Але табе, Эстэрка, лепш пакуль схавацца. Можа, у тваіх суродзічаў?

Эстэрка. Пакуль я тут, вы будзеце больш адважныя і рашучыя.

Пётра. Гэта праўда.

М а г д а л е н а *(увесь гэты час разглядае меч, які адабрала ў Кацярынкі)*. Паслухайце, гэты меч зрабіў мой бацька. Не ўсе яго магічныя ўласцівасці вядомыя. Але я думаю, Пётра, ён дапаможа табе перамагчы пачвараў. *(Адае меч Пётру)*.

Пётра *(успомніўшы)*. Гарадская вар'ятка нешта казалі пра чароўны меч. *(Разглядае меч)*.

М а г д а л е н а. Калі мы будзем разам -- мы абавязкова пераможам!
Ю р а с і к. Каб так сталася!

Сябры Брацтва Ратушы становяцца ў кола і працягваюць адзін аднаму рукі ў знак згоды.

К а ц я р ы н к а. Ох, нядобрае вы надумалі! Тут не толькі працу можна страціць, але і галаву!

Дзея другая З'ява чацвёртая

Познім вечарам на гарадскім пляцы перад Ратушай. На пляцы пуста, усе жыхары пахаваліся ў сваіх дамах перед з'яўленнем начных пачвараў. Толькі вар'ятка С е р а ф і м а стаіць пасярод пляца і махае над галавой галінкай, да якой прымацавана папяровая птушка.

С е р а ф і м а (*глядзіць угору*). Ляці, птушка, ляці! Хутка і я палячу ўслед за табой! Узнімуся на неба, пабачу светлых анёлаў і самога Госпада Бога. Раскажу яму пра нашыя крыўды, падзялюся няспраўджанымі марамі. Тут, на зямлі, няма Бога, пануе Д'ябал і ягоныя служкі ў абліччы людзей. Ніколі не будзе на гэтай зямлі шчасця, пакуль яны ўладараць над добрымі людзьмі і нявіннымі жывёламі... (*Шэпча замову*). Ліха наша, ліха, ідзі за сіне мора! Верабей пташка, як бы ні было табе цяжка, нясі наша ліха за сіне мора, за белыя хвалі, за далёкія далі!

З'яўляецца Ж а л е з н ы В а р т а ў н і к, бярэ Серафіму за руку і спрабуе весці за сабой.

С е р а ф і м а (*уніраецца*). Пусці мяне, жалезная рука! Я цябе не люблю, ты жорсткі і бяздушны! Я палячу на неба да светлых анёлаў і добрага Госпада Бога!

Жалезны Вартаўнік цярпліва выслухоўвае Серафіму, а потым цягне за руку прэч з пляца. Калі яны знікаюць у адной з вулак, на пляцы з'яўляюцца У с х о д н і і З а х о д н і Ж а н і х і, П ё т р а, лаўнік Х а м а і войт Г е р в а с і.

Г е р в а с і (*урачыста*). Ну вось, шаноўнае спадарства, усе ў зборы. На бітву з пачварамі запісаліся чатыры дабраахвотнікі.

П ё т р а (*здзіўлена*). Чатыры?

Г е р в а с і. Так. Наш Заходні госць, Усходні, шкаляр Пётра і лаўнік Хама.

П ё т р а. Хама – жаніх Магдалены? (*Рагоча, а ўслед за ім пачынаюць рагатаць Усходні і Заходні Жаніхі*).

Х а м а (*накрыўджана*). А што? Маю поўнае права. Я – ўдавец, заможны гаспадар.

Г е р в а с і. Усё справядліва. Два замежныя і два мясцовыя кандыдаты. (*Азіраецца*). Цямнее, панове, неўзабаве з'явіцца пачвары і той з вас, хто іх пераможа, атрымае руку Магдалены.

З а х о д н і Ж а н і х. І яе цудоўныя габелены.

У с х о д н і Ж а н і х. Які пан меркантильны!

З а х о д н і Ж а н і х. Можна падумаць, пан рызыкуе жыццём выключна дзеля прыгажосці нявесты!

П ё т р а. Магу я першы выйсці на бойку?

Г е р в а с і. Не. Кандыдаты выходзяць на бітву з прывідамі па чарзе, адпаведна запісу ў магістрацкай кнізе. (*Зазірае ў кніжачку*). Першы – наш Заходні госць, потым – Усходні, за ім – Пётра і ўрэшце – Хама.

У с х о д н і Ж а н і х (*разважліва*). Ці не лепей было б выйсці на бітву з прывідамі ўсім разам?

Заходні Жаніх. А потым усім разам ажаніцца з залаташвейкай?
(Рагоча).

Пётра (да Заходняга Жаніха). Панскі жарцік мне не падабаецца.

Усходні Жаніх. Заўсёды да тваіх паслугаў, хлопча. Калі, вядома, нехта з нас ацалее пасля сённяшняй ночы.

Гервасі. Увага, прашу ўсіх пакінуць пляц! Застаецца толькі першы кандыдат.

Усе пакідаюць пляц, перад Ратушай застаецца толькі Заходні Жаніх. Ён мае пры сабе мушкет. Напываючы вясёлую жаўнерскую песенку, стаўляе мушкет на ножку і чакае пачвараў-прывідаў.

Заходні Жаніх (пагардліва). Уяўляю, якія тут здані, калі тутэйшыя жыхары нават варон баяцца. Супраць французскага мушкету і гішпанскай рапіры сам чорт бяссільны.

І прывіды-пачвары неўзабаве з'яўляюцца, а менавіта адзін з прывідаў: вялізны чатарохрукі асілак, узброены чатырма мячамі. Заходні Жаніх робіць залп з мушкета, але прывіда пулі не бяруць. Заходні Жаніх выхоплівае шпагу і даволі хвацка фехтуе з чатырохрукім супраціўнікам. Але тут на пляцы з'яўляецца яшчэ адзін прывід: аграмадная двухгаловая кабета, узброеная віламі. Яна амаль падзела віламі Заходняга Жаніха. Пабачыўшы, што сілы няроўныя, Заходні Жаніх з крыкам "Матка Боска!" панічна ўцякае з пляца.

Праз нейкі час на пляцы з'яўляецца Усходні Жаніх, узброены ў самурайскі меч і прылады ніндзя.

Усходні Жаніх (пераканана). Не сталёвай шпагай, а сталёвай воляй трэба перамагаць ворага! Там дзе падвяла заходня зброя, дапаможа ўсходняе майстэрства бою!

І, сапраўды, з дапамогай усходняга майстэрства бою Ўсходняму жаніху ўдаецца паспяхова супрацьстаяць вялізным, але даволі няўклудным пачварам. Але тут на пляцы з'яўляецца яшчэ адзін прывід – усходні цмок з палаючымі вачыма. Ubачыўшы цмока, Усходні Жаніх упадае ў містычную паніку і ўцякае з пляца.

Пачвары ўжо было святкуюць перамогу, але тут на пляц няўпэненым крокам выходзіць Пётра. У ягоных руках невялікі меч Кацярынкі, які зусім не выглядае як грозная зброя. Здзіўленыя смеласцю і нахабствам Пётры, прывіды на нейкі час аж нерухомеюць.

Пётра. Божа, што за страхалюды! І як мне з імі справіцца? Адна надзея на меч. Калі ён сапраўды зроблены Майстрам, у яго мусіць быць нейкая таямніца. *(Махае кароткім мячом перад сабой, выклікаючы здзіўленне прывідаў)*. У каго адвага, у таго й перавага! *(Адважна рушыць на пачвараў)*. Калі Бог не дасць смерці, дык не возьмуць і чэрці!

Ачуняўшы ад здзіўлення, пачвары насоўваюцца на Пётру, абкружаюць яго з усіх бакоў. Далейшая бойка выглядае так, што Пётра проста ратуецца ад удараў мячоў Чатырохрукага, вілаў Двухгаловай і хваста Цмока.

Пётра *(у адчай)*. Сонцам асвятчуся, а месяцам абаранюся, злых ворагаў не баюся! Меч, дапамагай! Іменем Магдалены, якую я кахаю! Іменем Майстра, які стварыў гэты горад! Іменем Бога, які стварыў гэты свет!

Нечакана меч у руках Пётры загараетца і ператвараецца ў вогненны прамень накіталт мяча джэдая. Вогненным мячом Пётра хутка перамагае пачвар-прывідаў, адсякае ім рукі, галовы, хвасты, рассыпае на кавалкі тулавы. Забітыя пачвары падаюць на брукаваны пляц, а Пётр з павагай разглядае свой чароўны меч.

Пётра. Дзякуй табе, Майстра Францішак. *(Хавае меч у ножны)*.

З бакавой вулчкі на пляц выходзіць лаўнік Хама, насцярожана азіраючыся набліжаецца да Пётры, разглядае пераможаных пачвар-прывідаў.

Х а м а. Ты добра папрацаваў, хлопча. Пасля цябе мне тут няма чаго рабіць.

П ё т р а. І, сапраўды. Адпачывай, дзядзька, на печы, а не сватайся да маладых дзевак.

Х а м а. Зірні, а цмок яшчэ шаволіцца!

П ё т р а. Не можа быць! *(Імкліва наварочваецца ў бок цмока).*

Лаўнік Хама выхоплівае схаваны ў рукаве нож і б'е ім Пётру ў бок. Пётра са стогнам падае на брук.

Х а м а. Не табе са мной цягацца, шчанюк. *(Выцершы нож аб крысо, хавае нож і нетаропка пакідае пляц).*

Мінае нейкі час. На пляц выходзіць Жалезны Вартаўнік, набліжаецца да Пётры, нахіляецца, бярэ яго на рукі і выносіць з пляца.

З'ява пятая

На пляцы перад Ратушай. Пасярод пляца ўзвышаецца ганебны слуп і стос дроў для вогнішча, на якім будзе спалена чараўніца Эстэрка. Войт Г е р в а с і ў суправаджэнні лаўніка Х а м ы аглядае месца пакарання. Крыху воддаль стаяць кат К а ц я р ы н к а і Ж а л е з н ы В а р т а ў н і к.

Х а м а. Усё падрыхтавана да пакарання вядзьмаркі.

Г е р в а с і. Дровы сухія?

Х а м а. Угу. Я асабіста прасачыў.

Г е р в а с і. Гэта добра. Бо калі дровы сырыя, вядзьмарка задыхнецца ад дыму раней, чым да яе дабярэцца агонь.

Х а м а. А калі адбудзецца мой шлюб з Магдаленай?

Г е р в а с і. Спачатку спалім чараўніцу, якая наводзіла на горад прывідаў, адпяем герояў, што загінулі ў бітве з імі, а потым ужо справім вяселле пераможцы з пенкнай Магдаленай. (*Занепакоена*). Цела Пётры так і не знайшлі?

Х а м а. Знікла беззваротна. Як і целы прывідаў-пачвар.

Г е р в а с і. Знікненне прывідаў мяне не трывожыць. На тое яны і прывіды. А вось Пётра... (*Ціха*). Ты ўпэўнены, што ён загінуў?

Х а м а (*змрочна*). Я асабіста за гэтым прасачыў.

Г е р в а с і. Я спадзяюся, Хама. (*Няшчыра ўсміхаецца*). Шчасце мець такога спрытнага зяця.

Х а м а. Шчасце мець такога разумнага цесця. Як цяпер будзем дзяліць прыбытак ад продажу габеленаў, Гервасі?

Г е р в а с і (*пазмрачнеўшы*). Не хвалойся, у накладзе не застанешся.

На пляцы з'яўляецца М а г д а л е н а. Бачыць ганебны слуп і падрыхтаваныя дровы, імкліва абарочваецца да войта і лаўніка.

М а г д а л е н а. Ня гэтага ганебнага слупа павінны стаяць вы, а не бедная Эстэрка! Апошні раз прашу: адпусціце яе, яна невінаватая.

Г е р в а с і. Супакойся, дачушка. Адбыўся суд, яе віна даказаная.

М а г д а л е н а. Ведаю я вашыя суды! У вас безъязыкі гучна лаецца, і бязрукі ў далоні пляскае.

Х а м а. Ёсць сведка яе чараўніцтва: кат Кацярынка. (*Робіць знак Кацярынцы*).

К а ц я р ы н к а. Так, карчмарка Эстэрка зачаравала мяне, адабрала мой меч і адчыніла дзверы вязніцы.

М а г д а л е н а. Але чаму яна не выйшла з вязніцы?!

К а ц я р ы н к а. Гэтага я не разумею.

Х а м а. Напэўна, здарыўся Божы цуд.

М а г д а л е н а. Я лепей накладу на сябе рукі, чым выйду замуж за гэтага тоўстага каплуна! Не веру я, што гэта ён перамог пачвар. І што Пётра загінуў!

Х а м а. Ёсць сведкі. *(Кліча)*. Кацярынка!

К а ц я р ы н к а *(з гатоўнасцю)*. Я не бачыла, але пацвярджаю.

Х а м а *(раз'юшана)*. Дурная! Чаму ты кажаш: не бачыла? Хто так сведчыць?

К а ц я р ы н к а *(спалохана)*. Выбачайце, васпане, агаварылася.

М а г д а л е н а. Якія самі, такія і вашыя сведкі!

Х а м а. Змоўч, смаркачка! *(Ціха)*. Нічога, хутка я навучу цябе розуму.

Г е р в а с і. Магдалена, не варта спрачацца. Усё адбываецца паводле гарадскога права і ты павінна падпарадкавацца. *(Да Жалезнага Вартаўніка)*. Вартаўнік, пільнуй яе. Не адпускай ад сябе ні на крок. Нас з лаўнікам чакаюць пільныя справы ў магістраце.

Гервасі і Хама адыходзяць з пляцу і знікаюць у дзвярах Ратушы. За імі спяшаецца Кацярынка. Жалезны Вартаўнік падыходзіць да Магдалены і бярэ яе за руку.

М а г д а л е н а *(злосна)*. Пусці мяне, жалезнае пудзіла! Я нікуды адсюль не пайду! І навошта толькі мой бацька цябе змайстраваў!

Жалезны Вартаўнік працягвае руку і кладзе ў далоню Магдалены медны пярсцёнак.

М а г д а л е н а *(разгледзіўшы пярсцёнак)*. Ягоны пярсцёнак! Адкуль ён у цябе? *(У адчаі калоціць Жалезнага Вартаўніка кулачкамі)*. Што з ім, ты ведаеш?

Жалезны Вартаўнік вялікімі крокамі накіроўваецца ў адну з бакавых вулачак. Магдалена як прывязаная бяжыць услед.

З’ява шостая

У хатцы вар’яткі Серафімы на ўскраіне горада. Пётра ляжыць на засланым ласкутнай коўдрай ложку. Над ім варожыць Серафіма: апрацоўвае рану нейкай маззю з зёлак, накладае павязку і шэпча замову.

С е р а ф і м а. Першым разам, гасподнім часам. Госпаду Богу памалюся, Прачыстай мамцы пакланюся і ўсім святым апосталам. Станьце Пятру на помач.

П ё т р а (*ачуняўшы*). Дзе я?

С е р а ф і м а. На полі стаяў дуб, на ім сядзелі тры дзявіцы — ні ткахі, ні прахі, толькі вышывахі. Чорным шоўкам вышывалі, кроў гаручую ўместа злівалі і з Пятра боль убіралі.

П ё т р а (*пазнаўшы вар’ятку*). Серафіма? Як я тут апынуўся?

С е р а ф і м а. З касцей, з машчэй, з рацівага сэрца, з буйной галавы, з гаручай крыві, па касцях не хадзі, жыл не тамі, сэрца не знабі. Ідзі, уся боль, на сінія моры, сухія пяскі. Там табе жыць-пажываць, а ў Пятра не бываць.

П ё т р а. Не разумею, што ты лапочаш, але дзякуй табе за дапамогу.

С е р а ф і м а. Не я знаю — Гасподзь знае і мне памагае. Я з духам, Бог з помаччу. Амінь. |

П ё т р а. Амінь, але мне трэба ісці. (*Спрабуе ўстаць з ложка, але пакуль сілаў бракуе і Пётра толькі сядзе*). Я мушу ратаваць Эстэрку. Папярэдзіць Юрасіка. Ubачыцца з Магдаленай.

У хатку ўваходзяць Ж а л е з н ы В а р т а ў н і к і М а г д а л е н а. Ubачыўшы Магдалену, Серафіма нікавее, нібыта хоча нешта прыпомніць, а не можа.

Магдалена. Пётра!

Пётра. Магдалена!

Серафіма (*дакранаецца рукой да твара Магдалены*). Якая ты прыгожая! На зямлі такіх не бывае. Ты анёлак?

Жалезны Вартаўнік асцярожна бярэ Серафіму пад рукі, усаджвае на лаву і дае ў рукі скрыначку з дзіцячымі забаўкамі.

Магдалена. Ты жывы! Лаўнік Хама сказаў, што ты загінуў у бітве з пачварамі.

Пётра (*хапаецца за паранены бок*). Чорт бы яго пабраў!

Магдалена. Нібыта гэта ён, Хама, перамог прывідаў і цяпер я мушу выйсці за яго замуж. Эстэрку чакае вогнішча, Юрасік знік, я проста не ведала, што рабіць. Я не верыла, што ты загінуў!

Пётра (*ціха*). Магдалена, гэта я перамог пачвараў. З дапамогаю цудоўнага мяча. А Хама па-здрадніцку спрабаваў мяне забіць.

Магдалена. Што ты кажаш! Няўжо ён здольны на *забойства*?!

Жалезны Вартаўнік (*нечакана ўступае ў размову*). Здольны. Яны абодва здольныя да *забойства*. І Хама, і Гервасі.

Магдалена (*спалохана*). Ой!

Пётра (*да Жалезнага Вартаўніка*). Ты ўмееш размаўляць?

Жалезны Вартаўнік. Умею, але лепей пра гэта нікому не ведаць. Асабліва лаўніку і войту. Менавіта яны забілі мяне. Зачынілі ў верхнім пакоі Ратушы і падпалілі яго. А Гелена, даведаўшыся пра гэта, звар'яцела. У нас таксама было Брацтва, мы давалі клятву, а потым яны здрадзілі. Хама з-за грошай, а Гервасі з-за ўлады.

Пётра (*нерашуча*). Майстра Францішак, гэта вы?

Магдалена. Тата?!

Жалезны Вартаўнік. Майстра Францішак загінуў. Але перад смерцю здолеў удыхнуць сваю душу ў Жалезнага Вартаўніка, якога некалі змайстраваў. Не ведаю цяпер, хто я такі.

Магдалена. А вар'ятка Серафіма?

Жалезны Вартаўнік. Яна -- твая маці, мастачка Гелена. Яна страціла розум і нічога не памятае. Таму гэтыя нягоднікі і даравалі ёй жыццё.

Магдалена. Маці! *(Працягвае рукі да Серафімы)*.

Жалезны Вартаўнік. Толькі не трывож яе дарэмна, дзіця.

Пётра *(гнеўна)*. Яны заплоцяць за свае злачынствы. І за мінулыя і за цяперашнія!

Жалезны Вартаўнік. На жаль, я не змагу дапамагчы вам пакараць злачынцаў. Майстра наўмысна стварыў Жалезнага Вартаўніка такім, што ён нікога не можа пакрыўдзіць. Ні чалавека, ні пачвару, ні пачвару ў вобразе чалавека.

Пётра. Мы ўправімся самі. У мяне ёсць магічны меч. На шчасце, Хама не здагадаўся яго забраць. *(Узнімаецца на ногі, але хапаецца за бок)*.

Жалезны Вартаўнік. Ты зможаш ісці?

Магдалена. Я дапамагу яму!

Жалезны Вартаўнік. Зёлкі і замовы Серафімы чыняць цуды, але прыдалося б табе яшчэ некалькі дзён адпачынку.

Пётра. Мы не можам чакаць.

Магдалена. Інакш Эстэрку спаляць на вогнішчы!

Жалезны Вартаўнік. Тады спяшайцеся. Мы з Серафімай таксама прыдзем да Ратушы. Крыху пазней.

Пётра прымацоўвае на пас меч і з дапамогай Магдалены выходзіць з хаткі.

Ж а л е з н ы В а р т а ў н і к (*глядзіць услед*). Як доўга я чакаў, пакуль вы вырасцеце, дзеці.

З’ява сёмая

Пляц перад Ратушай. Ля ганебнага слупа сабраліся гараджане на чале з лаўнікамі і войтам. Да слупа прывязаная Э с т э р к а, побач стаіць кат К а ц я р ы н к а з палаючай паходняй у руках.

Г е р в а с і. Шаноўныя жыхары нашага горада! Сёння мы караем чараўніцу Эстэрку, якая наводзіла на наш горад начных прывідаў-пачвараў. Віна яе цалкам даказана і суд прыгаварыў чараўніцу да смерці: спаленні на вогнішчы. Няхай гэтае вогнішча будзе таксама данінай памяці героям, якія загінулі ў бітве з пачварамі: Усходняга і Заходняга Асілкаў, а таксама ўраджэнца нашага горада, шкаляра Пётры. І няхай яно ўзносіцца ў імя пераможцы, які вызваліў наш горад ад пошасці -- лаўніка Хамы. (*Да Кацярынкі*). Выканаць прысуд!

Э с т э р к а. Бог пакарае вас за вашу хлусню!

Г е р в а с і (*усміхаецца*). Гэта ўсё, што ты можаш сказаць перад смерцю, вядзьмарка?

Э с т э р к а. Не. Яшчэ я магу пажадаць вам: каб вы так разбагацелі, што маладым мужам вашых удоў жылося ў раскошы! Каб вашыя ворагі стапталі сабе ногі, танцуючы на вашых магілах!

Х а м а. Заткніце ёй глотку!

Чуваць голас “Чакайце!” З першага шэрагу месцічаў выходзіць Ю р а с і к і набліжаецца да ганебнага слупа.

Ю р а с і к. Чакайце! Пакаранне адмяняецца! Паводле гарадскога Статута злачынцу даруецца жыццё, калі нехта захоча ўзяць з ім шлюб. Я, Юрасік, сын Хамы, хачу ўзяць ў жонкі Эстэрку, дачку Самуіла.

Х а м а. Апамятайся, сыне! Не ганьбі наш род! Яна – іншай веры ды яшчэ чараўніца.

Ю р а с і к. Мы кахаем адзін аднаго. А чараўніцай вы яе зрабілі, каб прыбраць у свае рукі лепшую ў горадзе карчму. Ты сам, бацька, неаднаразова прызнаваўся мне ў гэтым намеры.

Х а м а. Ах ты, Іуда!

Э с т э р к а. Дзякуй, каханы! Я ганаруся табой!

Г е р в а с і (*з усмешкай*). Мы ў захапленні ад твайго шляхетнага ўчынку, хлопча, але пакаранне не можы быць адменена.

Ю р а с і к. Гэта яшчэ чаму?

Г е р в а с і. Ты няўважліва чытаў гарадскі Статут. Шлюб ратуе ад смерці шараговага злачынцу, але не чараўніцу і вядзьмарку.

Х а м а. Вось табе, сынок. (*Паказвае Юрасіку дулю*).

Чуваць голас: “А на здраднікаў і забойцаў Статут распаўсюджваецца?”

Г е р в а с і. Што такое?

З першага шэрагу месцічаў выходзіць П ё т р а, побач з ім ідзе М а г д а л е н а.

П ё т р а. Прысуд не можа быць выканы, бо вынесены людзьмі, якія самі заслугоўваюць смерці за здраду і забойства!

Г е р в а с і (*да Хамы, ціха*). Хто мне казаў, што ён загінуў?

Х а м а (*да Пётры*). Як ты смееш нас абвінавачваць, шчанюк! За краты яго! (*Да Кацярынкі*). А ты чаго чакаеш, дурніца? Падпальвай вогнішча!

Кацярынка ўзнімае паходню, але падумаўшы, адкідае яе ўбок, не жадаючы выканаваць загад. Юрасік спрытна ўзбіраецца на стос і вызваляе Эстэрку.

Г е р в а с і. Гэта бунт! Дзе Жалезны Вартаўнік? (*Азіраецца*).

П ё т р а (*набліжаецца да лаўніка і войта, якія адступаюць перад ім*). Ты, Хама, спрабаваў па-здрадніцку забіць мяне і падманам забраць у мяне Магдалену. Але не ў гэтым я цябе абвінавачваю. Я абвінавачваю вас, лаўнік Хама і войт Гервасі, у смерці Майстра Францішка, заснавальніка нашага горада.

М а г д а л е н а (*становіцца побач з Пётрам*). У смерці майго бацькі і няшчасным лёсе маёй маці. У хлусні і ашуканстве жыхароў горада ўсе гэтыя гады.

Х а м а. Гэта няпраўда! У вас няма сведкаў!

Г е р в а с і (*разгублена азіраецца*). Жалезны Вартаўнік! За краты іх!

І Жалезны Вартаўнік з'яўляецца. Але паперадзе яго ідзе Серафіма, прычасаная, памытая, у прыгожай доўгай сукенцы. Гэтым разам яна выглядае не як жабрачка-вар'ятка, а як блажэнная, як нябесны дух, што спусціўся на зямлю.

С е р а ф і м а. Вось і вогнішча раскладзена, і душы грэшнікаў мітусяцца ад жаху напярэдадні пакарання... А душы нявінна забітых праведнікаў глядзяць на іх з нябёсаў... (*Падыходзіць да Гервасія, спыняецца ля яго*). Баваюць анёлы сапраўдныя, ад Бога. І тыя, якія толькі ўдаюць анёлаў, а самі служаць Д'яблу. Пад белымі шатамі ў іх схаваныя чорныя сэрцы і чорныя думкі. З такімі не даляціш да неба, о не!

Г е р в а с і (*спалохана*). Гелена? Не!

Х а м а (*да Гервасія*). Дарэмна мы пакінулі ёй жыццё.

Ж а л е з н ы В а р т а ў н і к. Я, душа няшчаснага Майстра Францішка, абвінавачваю лаўніка Хаму і войта Гервасія ў здрадзе, клятваадступніцтве, і забойстве чалавека, які быў іх шчырым сябрам.

Г е р в а с і (зусім зляканы). Францішак!

Х а м а (цїха). Цяпер я разумею, навошта ён змайстраваў гэтую металічную скрыню...

П ё т р а. Вы хацелі сведкаў – маеце.

Ю р а с і к (да Хамы). Эх бацька-бацька...

М а г д а л е н а (да Гервасія). Мне прыкра, што я лічылася вашай прыёмнай дачкой. (Ідзе да Серафімы, каб абняць яе).

С е р а ф і м а (узрадавана). Мой Анёлак!

Х а м а (нечакана падае на калені перад Пётрам). Людцы добрыя, гэта ўсё ён, Гервасі! Ён прыдумаў забіць Францішка і хацеў забраць сабе Гелену, ён намовіў мяне сватацца да Магдалены і прыбраць з дарогі Пётру! Я толькі выконваў ягоныя загады.

Гервасі з пагардай плюе ўбок Хамы і адварочваецца.

Ю р а с і к. Устань, бацька, не ганьбі гонар роду.

К а ц я р ы н к а. І, сапраўды, што ты нюні распусціў, мілок? Суд разбярэцца. (Дапамагае лаўніку ўстаць і тут жа закладае яму наручнік на левую руку. Потым закладае другі наручнік на правую руку Гервасію. Да Пётры). Дык што з імі рабіць? (Не атрымаўшы адказу, пераводзіць погляд на Юрасіка). Выбачайце, хто цяпер кіруе горадам?

П ё т р а (да Жалезнага Вартаўніка). Майстра Францішак...

Ж а л е з н ы В а р т а ў н і к. Майстра Францішак загінуў. Я – Жалезны Вартаўнік. Я буду і далей служыць гораду. Але кіраваць ім, дбаць пра закон і жыхароў цяпер мусіце вы.

Юрасік падыходзіць да Гервасія, здымае з яго шыі стужку з адзнакай войта і вешае на шыю Пётры.

Пётра (*разгублена*). Юрасік, ты лічыш...

Юрасік. А што ты думаў, даражэнькі? Хопіць бадзяцца па свеце, час папрацаваць для роднага горада. Як кажуць, рабі пільна і тут будзе Вільня!

Пётра (*аддае загад Кацярыны*). Адвядзі іх у вязніцу і няхай чакаюць справядлівага суда.

Кацярынка. Хадземце, шаноўныя. (*Вядзе за сабой лаўніка і войта ў Ратушу*). Меч мне ўжо не вернуць, але прынамсі не звольнілі з працы.

Эстэрка падыходзіць да Юрасіка і кратае яго за рукаў.

Эстэрка. Юрасік, ты не перадумаў на мне жаніцца? Ці гэта была толькі гульня на публіку? Маўляў: зраблю прапанову, яе ж усёроўна спаляць на вогнішчы!

Юрасік. Эстэрка, я цябе зараз паб'ю за такія словы! (*Горача абдымае Эстэрку*).

Магдалена (*пачуўшы*). Я таксама хачу замуж! За пераможцу начных пачвараў!

Пётра (*шчасліва ўсміхаецца*). Пераможца з радасцю атрымае сваю ўзнагароду. (*Сумеўшыся, да Жалезнага Вартаўніка*). Можна?

Жалезны Вартаўнік. Я ўсяго толькі Вартаўнік.

Магдалена (*да Серафімы*). Можна?

Серафіма (*не разумее, але шчасліва ўсміхаецца*). Анёлак!

Магдалена. Можна! (*Рашуча цалуе Пётру*).

Жалезны Вартаўнік (*ці то да Серафімы, ці то да гледачоў*). Можа, яны будуць лепшыя за нас?

З а с л о н а